1 ÚHEL

Definice: Úhel je část roviny ohraničena dvěma polopřímkami se společným počátkem.

Jednotkou úhlu je jeden stupeň 1°, který můžeme dál dělit na menší části, jako jsou minuty a vteřiny. Stejně jako u jednotek času se u jednotek úhlu používá „šedesátková“ soustava.

$$1° = 60'$$
$$1' = 60''$$

Na Obrázek 1 vidíte, že polopřímky *VA* a *VB* tvoří ramena úhlu, který svírají. Úhel α se nazývá konvexní (je menší než 180°). Úhel β je vnějším úhlem a nazývá se nekonvexní (je větší než 180°).

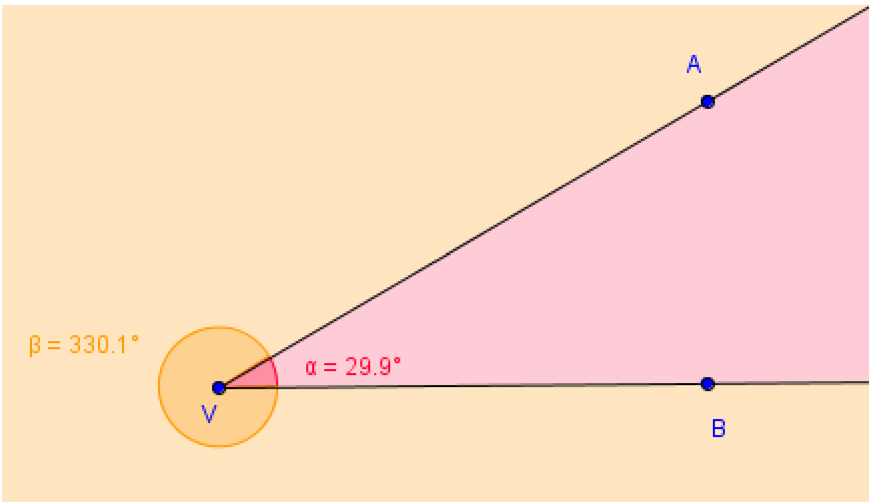

Obrázek 1 – úhel

1.1 *Rozdělení podle velikosti*

- Úhel nulový – $\alpha = 0°$
- Úhel ostrý – $0° < \beta < 90°$
- Úhel pravý – $\gamma = 90°$
- Úhel tupý – $90° < \delta < 180°$
- Úhel přímý – $\varepsilon = 180°$

- Úhel nekonvexní – $180° < \lambda < 360°$
- Úhel plný - $\varphi = 360°$

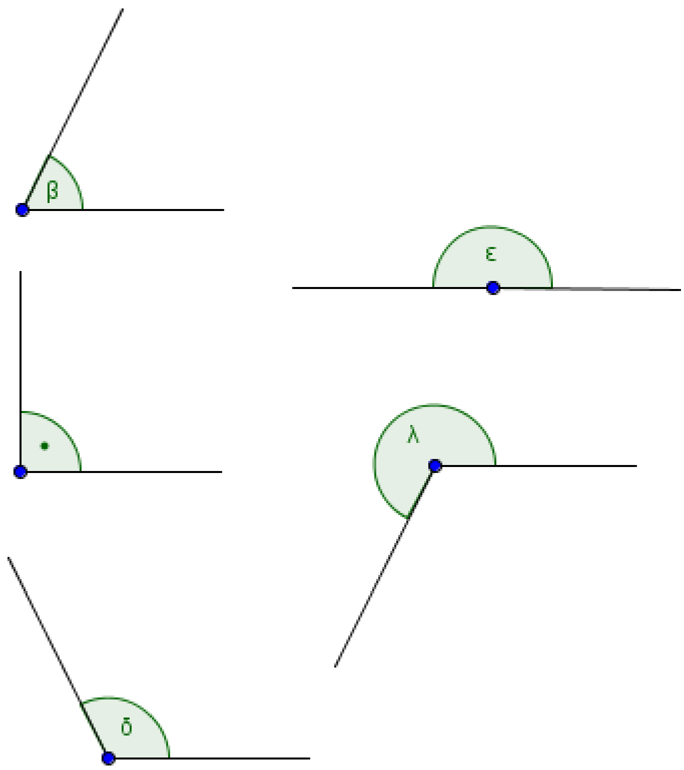

Obrázek 2 - typy úhlů

1.2 Rozdělení podle vzájemné polohy

Úhly můžeme dále rozdělovat podle vzájemné polohy mezi nimi. Pokud dva úhly mají společné rameno a vrchol, nazývají se **styčné úhly**. Pokud součet těchto dvou úhlů je roven 90°, pak se jedná o **doplňkové úhly**. Pokud součet těchto dvou úhlů je roven 180° (zbylá ramena tvoří přímku), pak se jedná o **úhly vedlejší**. Na Obrázek 3 jsou to úhly γ a δ.

Dva úhly, které mají společný vrchol a jejich ramena leží v opačných směrech, se nazývají **vrcholové úhly**. Jejich velikost je stejná. Na Obrázek 3 jsou to úhly α a β.

Úhly s různými vrcholy α a γ mají stejnou orientaci a nazývají se **úhly souhlasné**. Jejich velikost je stejná.

Úhly s různými vrcholy β a γ mají opačnou orientaci a nazývají se **úhly střídavé**. Jejich velikost je stejná.

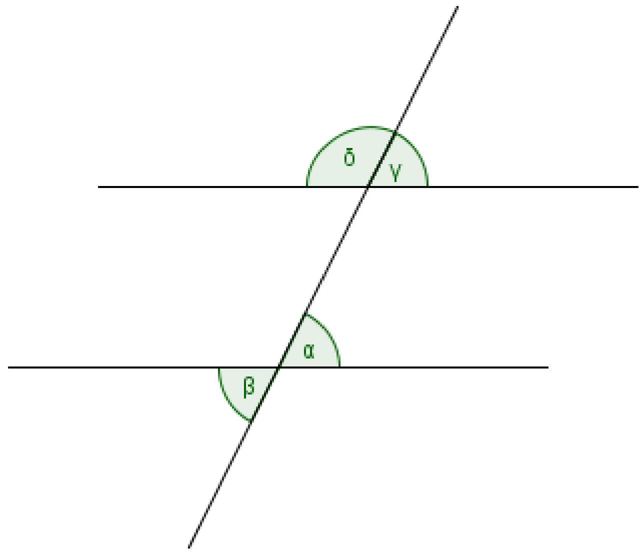

Obrázek 3 - Vzájemná poloha úhlů

1.3 Grafické operace s úhly

Sčítání úhlů:

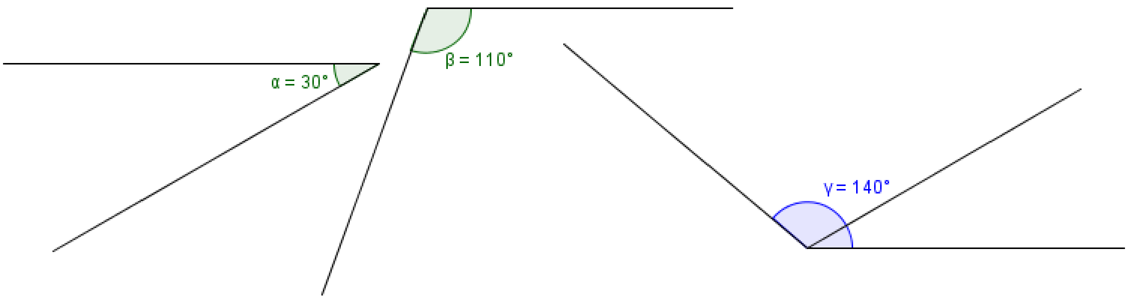

Odčítání úhlů:

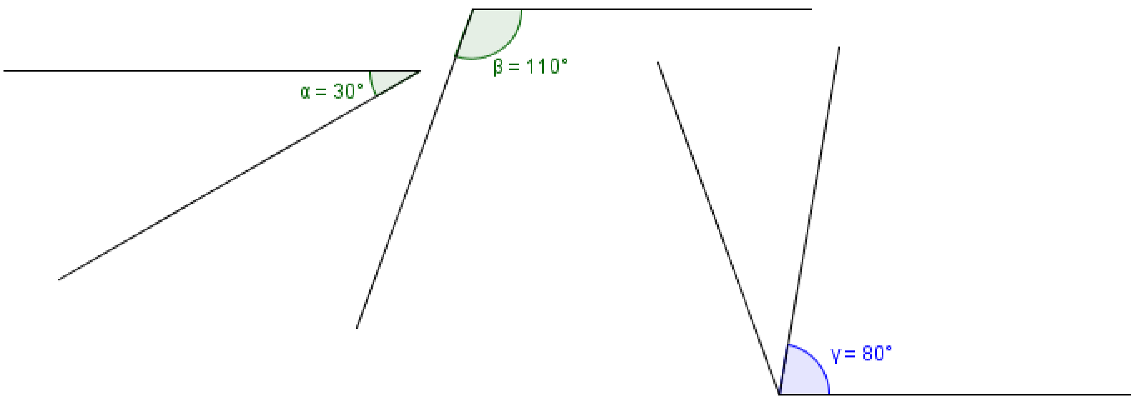

Násobení úhlů:

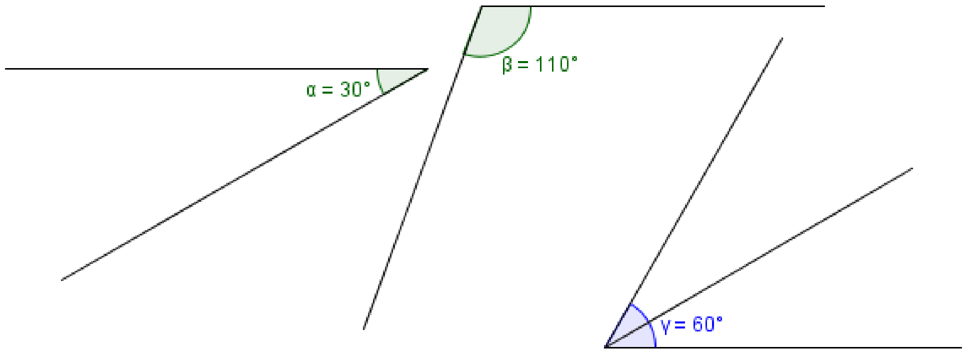

Dělení úhlů:

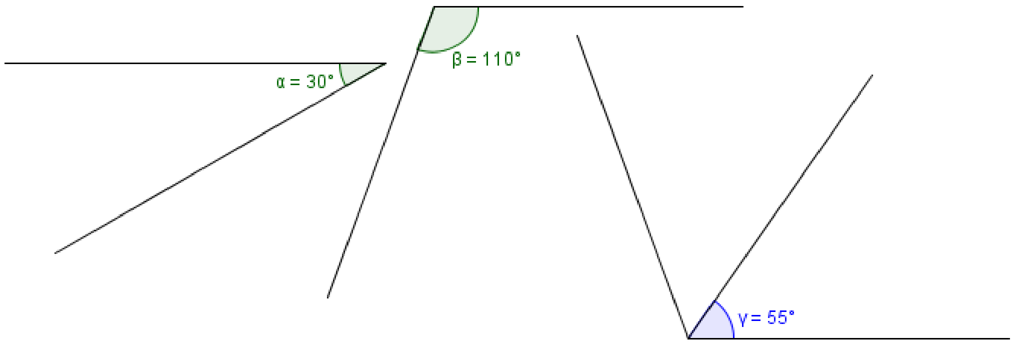

1.4 Středový a obvodový úhel

Body *A*, *B* rozdělují kružnici $k(S, r)$ na dva oblouky. Polopřímky *SA* a *SB* pak rozdělují rovinu na dva úhly. Vrcholy obou úhlů leží ve středu kružnice. Říkáme, že jde o **středové úhly** příslušné k oblouku *AB*.

Středový úhel může být konvexní, přímý i nekonvexní.

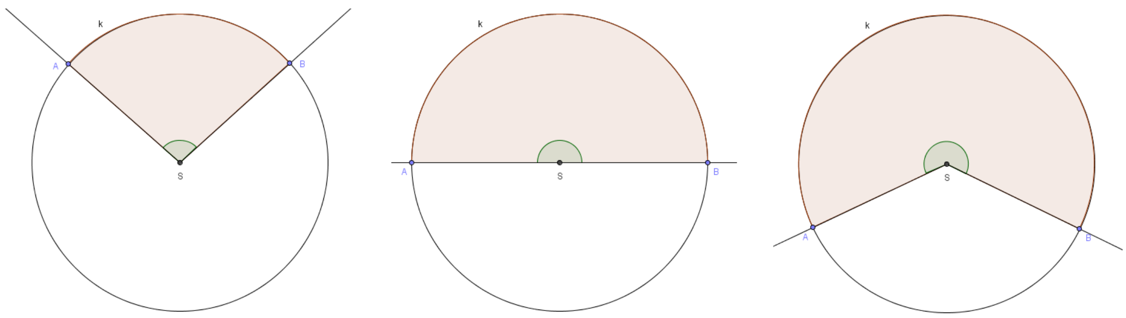

Obrázek 4 - středový úhel a) konvexní, b) přímý, c) nekonvexní

Body *A*, *B* rozdělují kružnici $k(S, r)$ na dva oblouky. Zvolíme-li bod *X* na kružnici *k*, který náleží jednomu z oblouků *AB*. Potom úhel *AXB* nazýváme **obvodovým úhlem** příslušným k oblouku *AB* ve kterém bod *X* neleží.

Pokud všechny tři body *(ABC)* leží na stejné půlkružnici, bude obvodový úhel tupý.

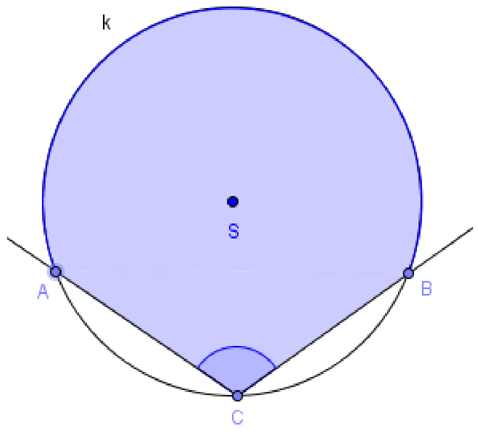

Obrázek 5 - tupý obvodový úhel

Pokud dva body *(AB)* tvoří průměr kružnice, potom bude obvodový úhel pravý.

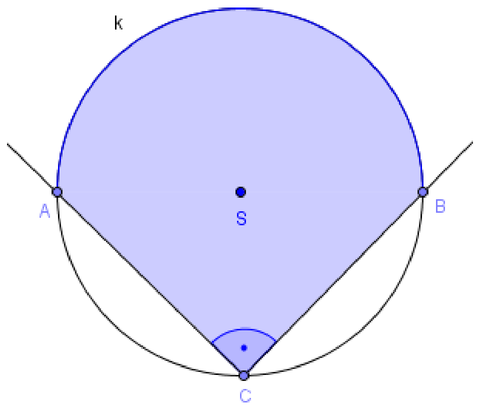

Obrázek 6 - pravý obvodový úhel

Této vlastnosti využívá Thaletova věta, která zní: „Množina všech pravých úhlů sestrojených nad úsečkou *AB*, tvoří kružnici s průměrem *AB* – **Thaletova kružnice**.“

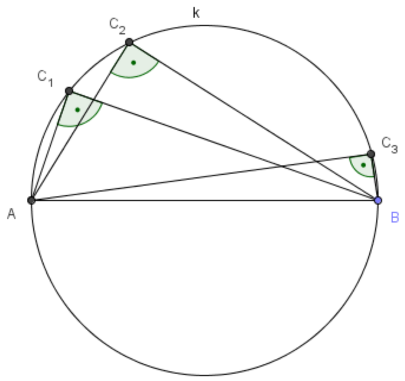

Obrázek 7 - Thaletova kružnice

Pokud dva body *(AB)* leží na jedné půlkružnici a třetí bod *(C)* na opačné půlkružnici, potom obvodový úhel je ostrý.

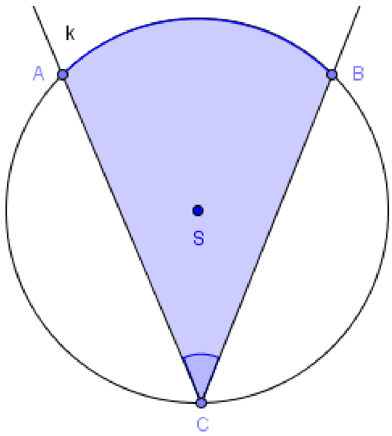

Obrázek 8 - ostrý obvodový úhel

V každé kružnici je velikost středového úhlu dvojnásobkem libovolného obvodového úhlu příslušného k témuž oblouku.

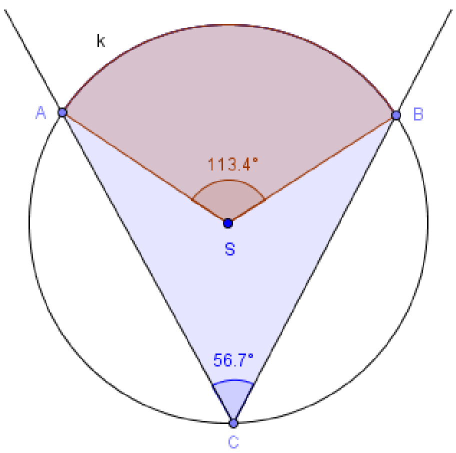

Obrázek 9 - středový a obvodový úhel

1.5 Příklady

1. Pomocí kružítka přeneste úhel $\angle XVY$ tak, aby vrchol úhlu ležel v bodě V'. Obloučkem vyznačte přenesený úhel.

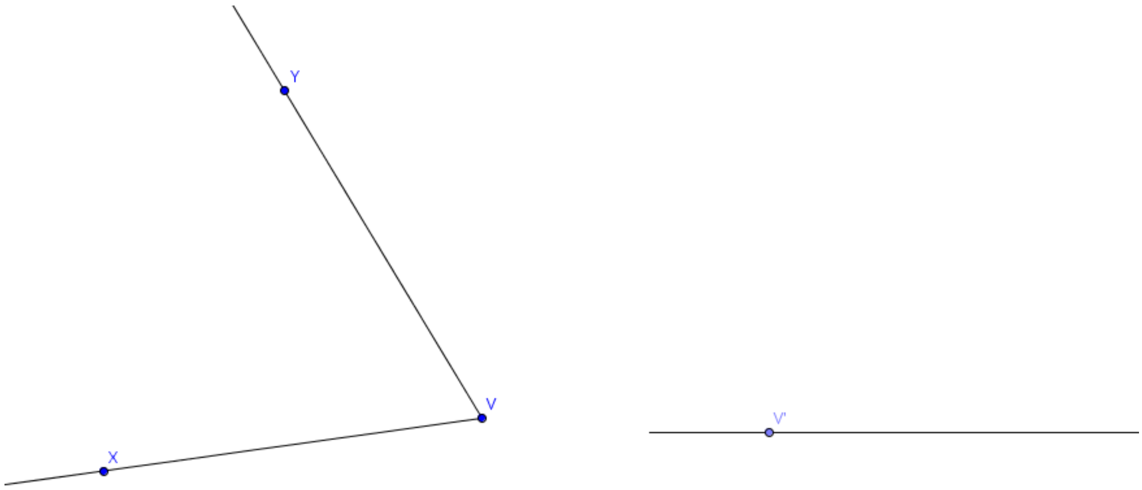

2. Na obrázku je narýsován pětiúhelník, narýsujte osy všech vnitřních úhlů pětiúhelníku.

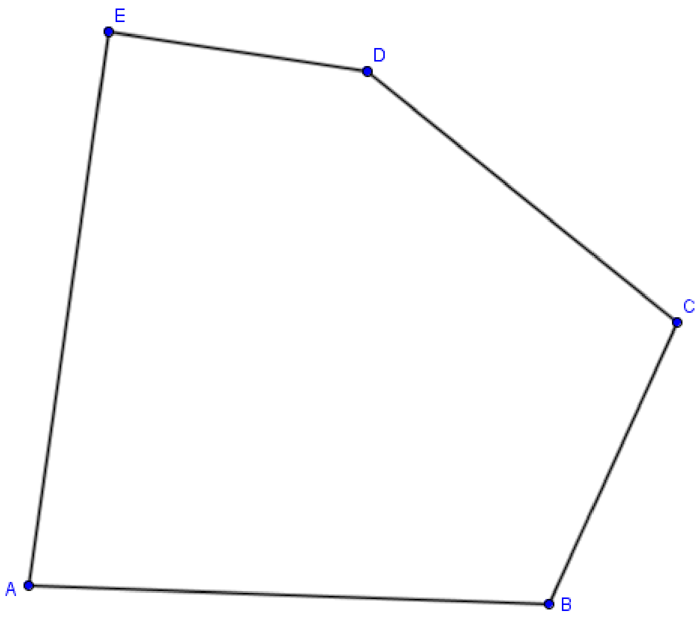

3. Bez použití úhloměru narýsujte úhly o velikosti $\alpha = 90°$, $\beta = 225°$, $\gamma = 22{,}5°$, $\delta = 135°$, $\varepsilon = 45°$.

4. Bez použití úhloměru narýsujte úhly o velikosti $\alpha = 60°$, $\beta = 105°$, $\gamma = 30°$, $\delta = 15°$.

5. Vepište do kružnice postupně ostroúhlý, tupoúhlý a pravoúhlý trojúhelník *ABC* tak, aby body *A*, *B*, *C* ležely na kružnici.

6. Vypočtěte velikosti úhlů α, β, γ v trojúhelníku *ABC*.

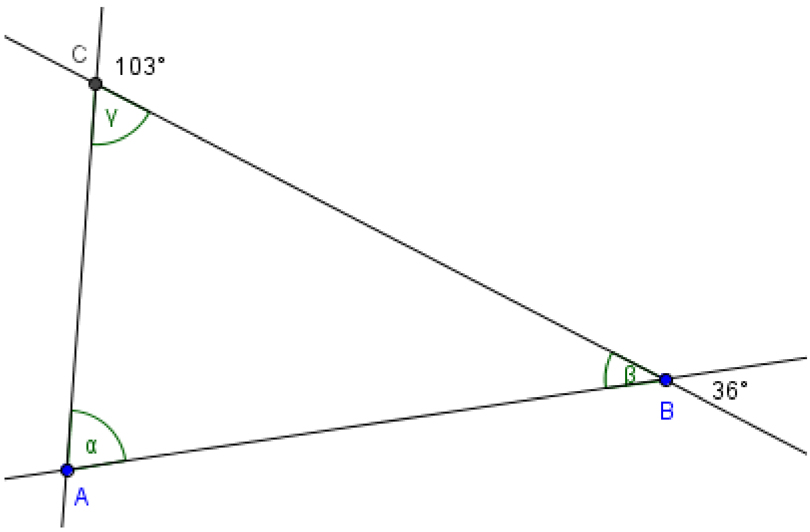

7. Rozhodněte o správnosti následujících vět:

   a. Součet dvou vedlejších úhlů je roven 360°.
   b. Vedlejší úhel k úhlu tupému je tupý úhel.
   c. Vedlejší úhel k úhlu ostrému je tupý úhel.
   d. V trojúhelníku nemohou být 3 shodné úhly.
   e. Součet ostrého a tupého úhlu je vždy 180°.

f. V trojúhelníku nemohou být dva tupé úhly.

g. Součet dvou ostrých úhlů je vždy úhel ostrý.

h. Přímý úhel lze získat sečtením 3 ostrých úhlů.

i. Vrcholový úhel k úhlu ostrému je ostrý úhel.

j. Součet dvou ostrých úhlů je vždy tupý úhel.

8. Sestrojte úhly $\varepsilon = \alpha + \gamma$; $\omega = \delta - \beta$.

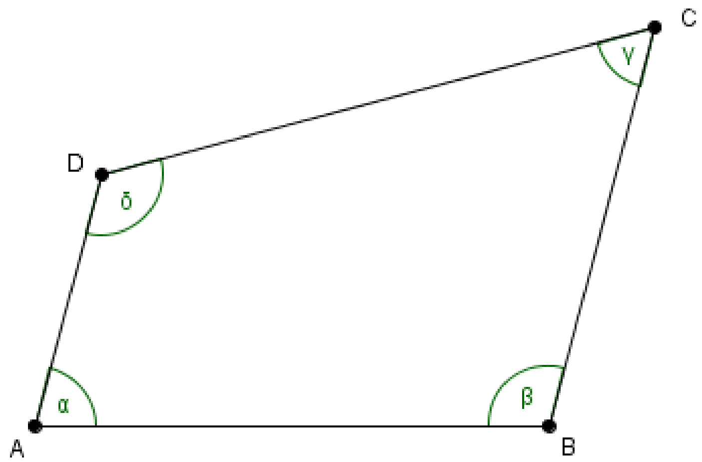

9. Vypočítejte velikosti úhlů označených řeckými písmeny.

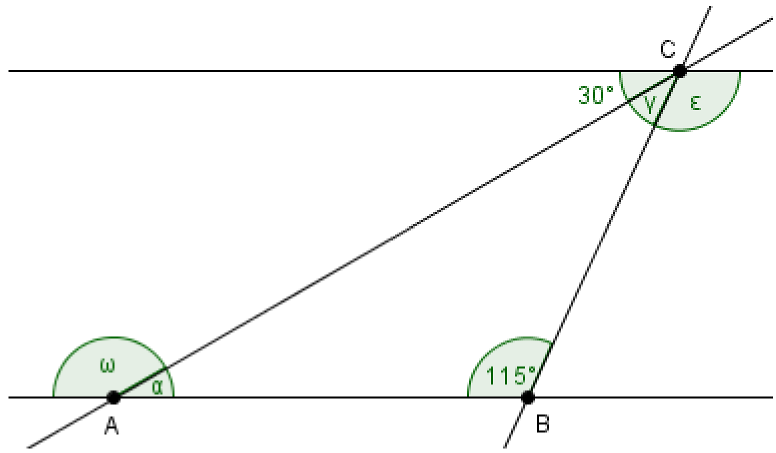

10. Narýsujte úhly α, β, γ. Úhel $\alpha = 30°$, $\beta = 70°$, $\gamma = 50°$. Graficky sestrojte úhly $\delta = 2 \cdot \alpha + \gamma$, $\varepsilon = (\beta + \gamma) : 2$.

2 ŘEŠENÍ

Příklad 1:

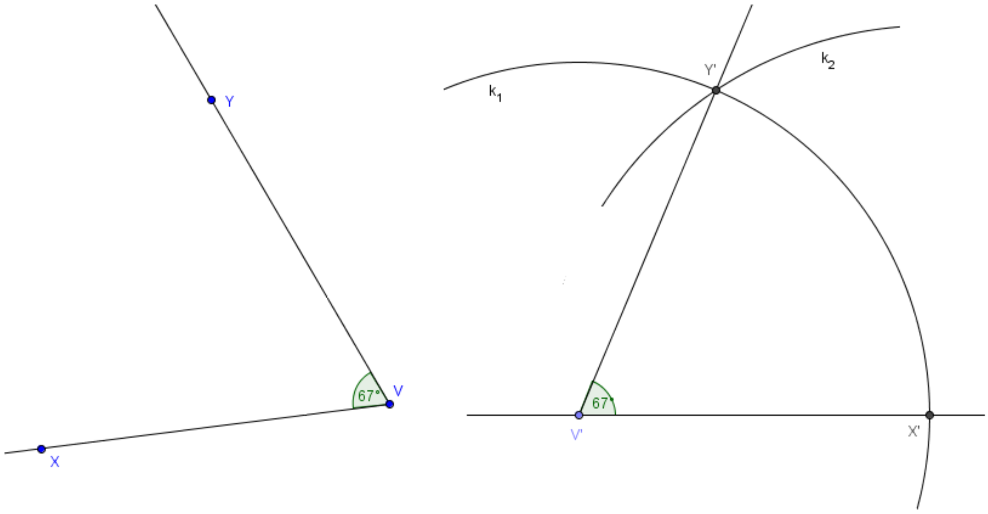

Příklad 2:

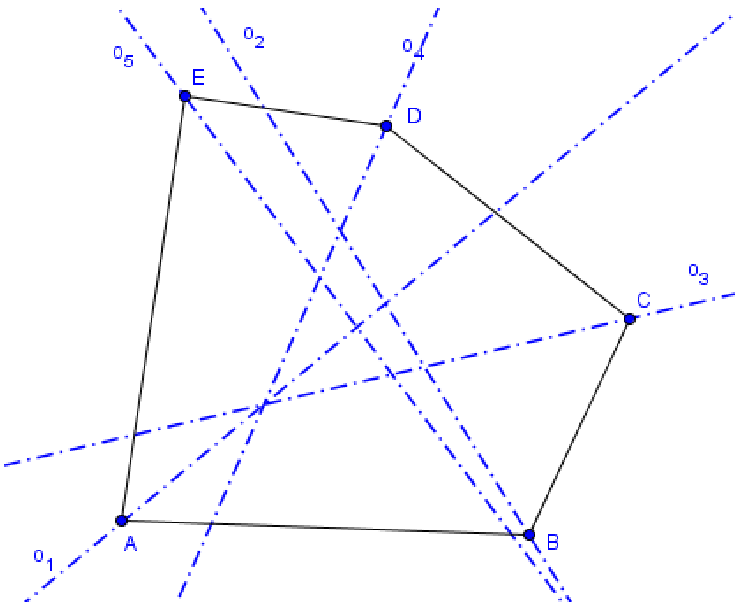

Příklad 3:

Pomocí kolmic sestrojím úhel 90°. Následně pomocí osy úhlu sestrojím jeho polovinu, kterou můžu přičítat nebo odečítat.

Příklad 4:

Z libovolného bodu *X* ležícího na přímce sestrojíme kružnici o libovolném poloměru. Do vzniklého průsečíku kružnice a přímky zapíchneme kružítko a opíšeme další kružnici o stejném poloměru jako u předchozí kružnice. Spojením původního bodu *X* a nově vniklého průsečíku dvou kružnic, vniklo rameno úhlu, které společně s přímkou svírá úhel o velikosti 60°. Velikosti dalších úhlů tvoříme podobně jako u předchozí úlohy.

Příklad 5:

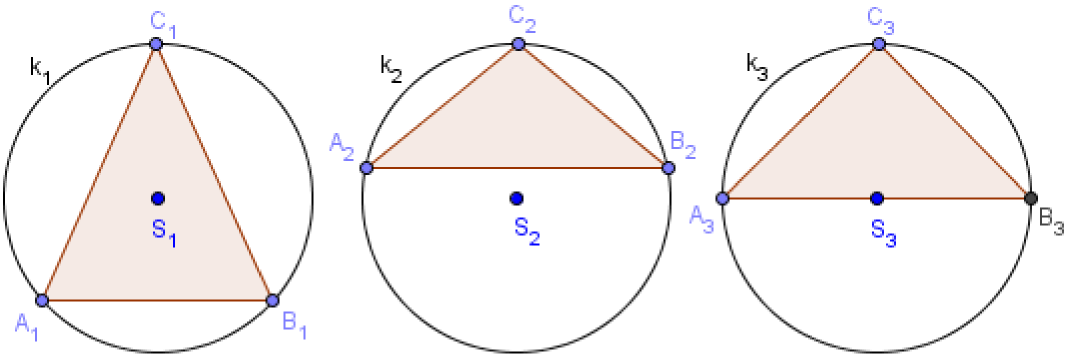

Příklad 6:

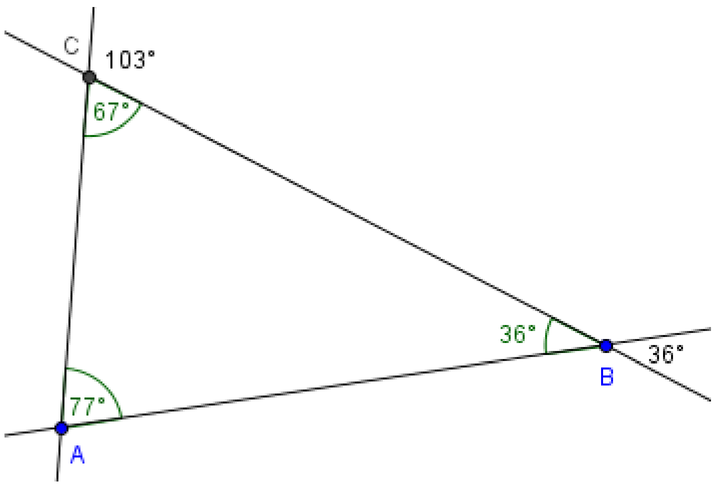

Příklad 7:

a – NE, b – NE, c – ANO, d – NE, e – NE, f – ANO, g – NE, h – ANO, i – ANO, j - NE

Příklad 8:

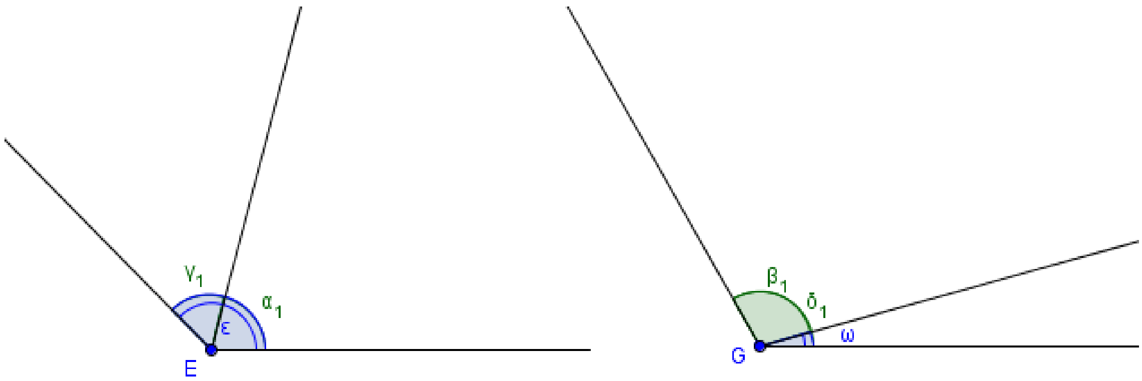

Příklad 9:

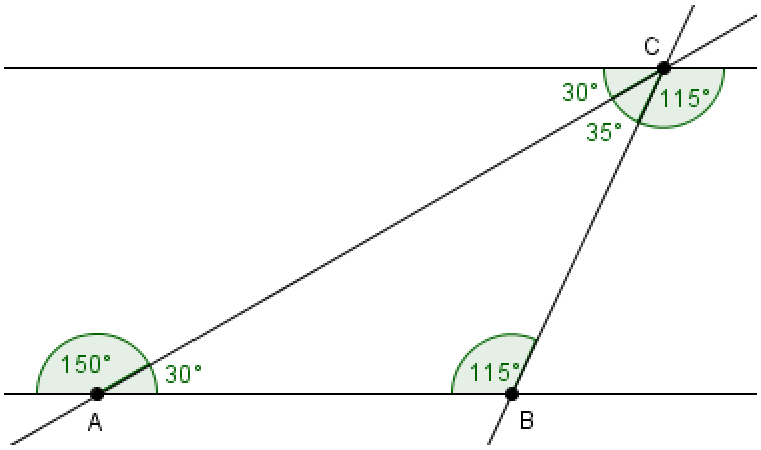

Příklad 10: